

Amateurs

Huub Schellekens

de Volkskrant - 28 februari 2004

De grondleggers van de natuurwetenschappen waren amateurs. Ze hoefden in elk geval niet te leven van hun wetenschappelijke activiteiten. Ze kwamen aan de kost in zeer diverse beroepen. Zo was Van Leeuwenhoek lakenkeurder, Mendel abt van een klooster, Jenner huisarts en lavoisier belastinginnehmer.

Sommigen, zoals Newton en Darwin, waren zo vermogend dat ze helemaal niet hoefden te werken voor hun kost. Ze waren onafhankelijke denkers en kwamen daarom tot grote ontdekkingen.

Het prototype van de wetenschapper was vroeger de Engelse gentleman. Eerlijkheid en betrouwbaarheid golden als hoogste waarden. Op handel en het voor eigen gewin uitbaten van wetenschappelijke kennis weid zelfs neergekeken. Tussen de wetenschappers bestond een vrije uitwisseling van ideeën, bilvoorbeeld in de koffiehuisen in Londen waar ze bijeenkwamen.

Het beeld van de vrije, eerlijke, financieel onafhankelijke wetenschapper begon in de 19de eeuw te veranderen. Zo moest Thomas Huxley als armeluiszoon in zijn levensonderhoud voorzien door het schrijven en het houden van lezingen voor het algemene publiek en hij wordt daarom als eerste professionele wetenschapper beschouwd. Zijn wetenschappelijke benoemingen waren slechts erebaantjes die niks opbrachten. Zijn populairwetenschappelijke werk bracht hem behalve geld ook veel bekendheid zodat hij het met succes kon opnemen tegen de Anglicaanse kerk bij de verdediging van Darwins evolutietheorie.

Tegenwoordig zijn bijna alle wetenschappers professionals en roept de term 'amateur' slechts meewarigheid op. Terwijl de huidige wetenschapper veel te afhankelijk is geworden, vooral van commerciële belangen. Overigens daartoe gedreven door een overheid, die niet alleen bezuinigt maar ook nieuwe fondsen vaak afhankelijk maakt van samenwerking met een industrie.

De gevolgen zijn merkbaar. In mijn vak is van vrije uitwisseling van resultaten en materialen al jaren geen sprake meer. Over nieuwe vindingen wordt pas gesproken wanneer de octrooiaanvragen zijn ingediend. Materiaal dat vroeger meteen werd opgestuurd, krijg je nu pas na het invullen en

ondertekenen van ingewikkelde contracten om eventueel geldelijk gewin te regelen. Wetenschap en commercie zijn zo verstrengeld geraakt dat de meeste tijdschriften wetenschappers verplichten hun financiële bindingen bij hun publicaties te vermelden. Naar schatting heeft de helft van de biomedische onderzoekers een binding met een bedrijf. Maar behalve individuele onderzoekers worden ook de universiteiten en onderzoeksinstellingen steeds afhankelijker van commerciële activiteiten.

Uit de meeste beleidsplannen van onze wetenschappelijke instellingen blijkt dat ze de commerciële uitbating van hun wetenschap zien als de belangrijkste bron van inkomsten. Bij veel van die plannen lijkt de wens wel erg sterk de vader van de gedachte, omdat de organisatie en de mentaliteit van universiteiten zich niet verstaan met winst maken. Dit heeft sommige instellingen er niet van weerhouden zelf direct in zaken te gaan door het oprichten van bedrijven. Dat kan de rol van de wetenschap als luis in de pels alleen maar verder verzwakken, zeker als instellingsbestuurders zelf aan het stuur van de eigen onderneming gaan zitten. Tot welke belangenverstrengeling dat kan leiden, heb ik zelf ondervonden in mijn TNO-tijd. Daar kreeg ik van mijn hoofddirecteur opdracht de rechten van een bepaald eiwit te verkopen aan een bv waarvan TNO mede-eigenaar was. Uiteraard deed ik mijn best om daar zo veel mogelijk geld voor te vangen. Om binnen enkele dagen door dezelfde hoofddirecteur opgebeld te worden met het dringend verzoek water bij de wijn te doen. Die tweede keer beide hij als commissaris van de bv. Een ondernemende universiteit moet kunnen, als er stevige schotten komen tussen wetenschap en commercie. Met bestuurders van de universiteiten die zorgen voor goed onderzoek en onderwijs en die van zichzelf weten dat ze op commercieel gebied zijn als de wetenschappers van vroeger: amateurs.